

Een woord vooraf

Er wordt steeds minder literatuur in Nederland gelezen en voor poëzie geldt deze vaststelling in hogere mate. Dat is een van de redenen waarom ik dit boek geschreven heb. Ik hoop dat ik hiermee hernieuwde aandacht voor dit genre weet te bewerkstelligen, want naar mijn idee blijft het gedicht toch dat prachtige bouwsel, waarin de taal optimaal tot haar recht komt.

In mijn boek wil ik mijn opvattingen over poëzie laten aansluiten bij de theorieën van Roman Ingarden, Roman Jakobson en Jonathan Culler. De eerste letterkundige beweerde dat literatuur, en poëzie in het bijzonder, zich door open plekken kenmerkt. Daarbij doelde hij op het gegeven dat in gedichten talloze ‘plekken’ onbepaald blijven; ze kunnen niet ondubbelzinnig geduid worden. Uiteraard kenmerkt elke tekst zich tot op zekere hoogte hierdoor, maar in het vers is volgens Ingarden dit gegeven het meest dominant zichtbaar. Jakobson stelde als kenmerkend voor poëzie dat de tekst zelf, door ontregeling van het gangbare taalgebruik, in eerste instantie op de voorgrond treedt en niet de maker of de lezer. Culler beweerde iets soortgelijks, namelijk dat in het vers in feite tegen niemand en iedereen gesproken wordt, het is een spreken in de stilte. Aangezien het gedicht geen concrete lezer of hoorder aanspreekt is het accent op de taligheid van poëzie intensiever dan bij andere tekstensoorten.

Uiteraard wordt poëzie pas dan poëzie als de lezer zich door dit specifieke taalbouwsel wil laten leiden. Wanneer hij of zij het vers als een recept of krantenbericht benadert, zal het gedicht niet optimaal tot zijn recht komen. Ook hierover heeft Culler geschreven als hij wijst op het belang van de zogenaamde ‘literary competence’, het te ontwikkelen vermogen van de lezer om poëzie adequaat en volwaardig te benaderen. Deze focus zou zich zijns inziens vooral kenmerken door de intentie van de lezer om de tekst als niet direct verwijzend naar de werkelijkheid op te vatten. Het ‘ik’ in een vers van Louise Glück is niet identiek aan de dichteres en als dit ‘ik’ over pijn spreekt dan dient men dat niet op te vatten als een klacht die uit haar mond komt. Daarnaast houdt ‘literary competence’ in dat men bij het lezen van poëzie voor meerdere interpretaties open staat. Uiteraard spelen

voor een adequate waarneming van poëzie ook conventies een belangrijke rol. We zijn opgevoed met de gedachte dat Shakespeare literatuur schreef en die norm wordt ons al dan niet direct meegegeven. De invloed van dit gegeven moeten we niet onderschatten als we ons met poëzie bezighouden.

De directe aanleiding voor mijn boek is wat minder verheven. Ik had een essay over de poëzie van Warmond en over die van Bloem geschreven, maar ik had daarbij niet de intentie beide opstellen in een onderlinge thematiek te verenigen. Toen mijn trouwe corrector Sytske Teppema ze had nagekeken, gaf ze te kennen dat beide uiteindelijk over verlangen gingen. Waarom, zo betoogde ze, zou ik niet meer hierover schrijven en deze essays bundelen in een boek over verlangen?

Vervolgens diende zich de vraag aan welke gedichten voor dit onderwerp in aanmerking konden komen. Ik kan niet anders zeggen dat dit proces zich als vanzelf voltrok, van het ene onderwerp kwam het andere. Vaak werd ik daarbij geholpen door opmerkingen van studenten of van mijn vriendenkring. Vaststond voor mij dat ik me wilde beperken tot romantische poëzie, omdat het verlangen in dit corpus zich het duidelijkst manifesteert. Daarbij ging het mij niet alleen om gedichten uit de periode, waarin de romantiek als periode – zeg 1790-1850 – zich manifesteerde, maar om een schrijfwijze die in feite van alle tijden is en waarin het verlangen dominant op de voorgrond treedt.

Mijn boek begint met een filosofische inleiding op het fenomeen ‘verlangen’, opdat de essays die daarop volgen en waarin ik concreet gedichten daarover behandel waar mogelijk in een breder kader geplaatst kunnen worden. Behalve deze introductie zijn de essays geordend in de chronologische volgorde waarin ze zijn ontstaan. Een enkele maal zal de lezer van mijn boek een kleine herhaling vaststellen van een theorie of een begrip. Ik heb echter gemeend dat elk essay in dit boek zelfstandig gelezen moet kunnen worden.

Uiteraard is ook dit boek gelukkig niet op eigen kracht tot stand gekomen. Allereerst heb ik veel te danken aan de zorgvuldige kritiek van Sytske Teppema op mijn teksten. Zij heeft niet alleen op formeel niveau maar ook door inhoudelijke kritiek te leveren een grote bijdrage aan mijn boek geleverd. Daarnaast, ik noemde ze al, heb ik veel te danken gehad aan de discussies die ik met studenten in mijn colleges over poëzie voerde. Zij hadden een soort onbevangenheid ten opzichte van gedichten die me telkens weer verraste. Nu ik niet meer als docent en onderzoeker aan universiteiten

verbonden ben, verlang ik nog het meest, zij het vergeefs, naar een dialoog met hun wereldbeeld.

Hans van Stralen